MALAKALI PEDAGOG KADRLARNI TAYYORLASHDA 5E MODELIDAN FOYDALANISHNING MUAMMO VA YECHIMLARI

Botirova Mohinur Jasur qizi
Guliston davlat pedagogika instituti, Boshlang‘ich ta'lim yo‘nalishi 4-kurs bakalavri
Ilmiy rahbar: p.f.f.d., dotsent v.b. **Utanbayeva D.**
botiroff41@gmail.com

ANNOTATSIYA: Mazkur ilmiy maqolada zamonaviy ta’lim paradigmalarida malakali pedagog kadrlar tayyorlashning innovatsion usullari, xususan, konstruktivistik yondashuvga asoslangan 5E modelining metodologik ahamiyati keng

yoritilgan. Tadqiqotda 5E modelining besh bosqichi: jalb qilish, tadqiq etish, tushuntirish, kengaytirish va baholash jarayonlari pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarida ushbu modelni joriy etishda yuzaga kelayotgan metodik va texnik muammolar ko‘rsatib o‘tilgan hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: 5E modeli, pedagogik kompetensiya, konstruktivizm, interaktiv ta'lim, metodik tayyorgarlik, kadrlar malakasi, innovatsion texnologiya, ta'lim sifati, boshlang‘ich ta'lim.

АННОТАЦИЯ: В данной научной статье освещается методологическое значение инновационных методов подготовки квалифицированных педагогических кадров в современных образовательных парадигмах, в частности, модели 5E, основанной на конструктивистском подходе. В исследовании с педагогической точки зрения проанализированы пять этапов модели 5E: вовлечение, исследование, объяснение, проработка и оценка. Также указаны методические и технические проблемы, возникающие при внедрении данной модели в высших учебных заведениях, и разработаны научно обоснованные рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: модель 5E, педагогическая компетенция, конструктивизм, интерактивное обучение, методическая подготовка, квалификация кадров, инновационная технология, качество образования, начальное образование.

ABSTRACT: This scientific article highlights the methodological significance of innovative methods for training qualified pedagogical personnel in modern educational paradigms, specifically the 5E model based on a constructivist approach. The study analyzes the five stages of the 5E model—engagement, exploration, explanation, elaboration, and evaluation—from a pedagogical perspective. Furthermore, it identifies the methodological and technical challenges encountered in implementing this model within higher education institutions and provides evidence-based recommendations for addressing them.

Keywords: 5E model, pedagogical competence, constructivism, interactive learning, methodical preparation, personnel qualification, innovative technology, education quality, primary education.

Insoniyat tarixining hozirgi bosqichi axborot oqimining shiddatli o‘sishi va ijtimoiy-iqtisodiy hayotning barcha jabhalarida innovatsiyalarning ustuvorligi bilan tavsiflanadi. O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari, jumladan, "Yangi O‘zbekiston strategiyasi" doirasidagi maqsadlar ta'lim tizimini tubdan modernizatsiya qilishni taqozo etmoqda. Bu jarayonda asosiy e'tibor ta'lim oluvchining shaxsiga, uning mustaqil fikrlashi va ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqarishga qaratilgan. Bunday mas'uliyatli vazifani amalga oshirish bevosita malakali pedagog kadrlar tayyorlash tizimi bilan bog‘liq. Bo‘lajak o‘qituvchi nafaqat nazariy bilimlarni egallashi, balki zamonaviy dunyoda o‘quvchi bilan samarali muloqot qila oladigan, uni izlanishga chorlaydigan interaktiv metodlar egasi bo‘lishi lozim. Shu

sababli, jahon tajribasida keng ommalashgan 5E modelini milliy pedagogik ta'limga chuqurroq integratsiya qilish masalasi dolzarb hisoblanadi.

5E o‘qitish modeli Roger Bybee tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, u konstruktivizm nazariyasiga tayanadi. Bu nazariyaga ko‘ra, bilim o‘qituvchi tomonidan tayyor holda berilmaydi, balki o‘quvchi tomonidan uning oldingi tajribalari va yangi axborotning o‘zaro ta'siri natijasida "quriladi". 5E modeli bu "qurilish" jarayonini beshta mantiqiy bosqichga ajratadi:

1. Jalb qilish (Engagement). Bu bosqichda darsning maqsadi o‘quvchilarning qiziqishini uyg‘otish va ularni mavzuga ruhan tayyorlashdir. O‘qituvchi muammoli savol, qiziqarli video yoki hayotiy misol orqali o‘quvchi e'tiborini tortadi.

2. Tadqiq qilish (Exploration). Bu bosqich darsning eng muhim qismi bo‘lib, unda o‘quvchilar mustaqil ravishda yoki kichik guruhlarda izlanish olib boradilar. O‘qituvchi bu yerda faqat yo‘naltiruvchi (fasilitator) vazifasini bajaradi.

3. Tushuntirish (Explanation). Tadqiqot bosqichidan so‘ng o‘quvchilar o‘z xulosalarini bayon qiladilar. Shundan keyingina o‘qituvchi ilmiy atamalarni kiritadi va tushunchalarni aniqlashtiradi.

4. Kengaytirish (Elaboration). Olingan bilimlar yangi, kutilmagan vaziyatlarda qo‘llanib ko‘riladi. Bu bosqich bilimning ko‘nikmaga aylanishini ta'minlaydi.

5. Baholash (Evaluation). Bu yakuniy emas, balki dars davomida ham amalga oshiriladigan jarayondir. O‘quvchilar o‘z-o‘zini baholaydi, o‘qituvchi esa erishilgan natijalarni tahlil qiladi.

Tadqiqotlarimiz shuni ko‘rsatadiki, oliy ta'limda 5E modelini o‘rgatishda bir qator tizimli muammolar mavjud. Birinchidan, nazariy o‘qitish va pedagogik amaliyot o‘rtasidagi uzilishdir. Talabalar 5E modelining nomlarini yod bilishsa-da, real maktab sharoitida bu bosqichlarni qanday taqsimlashni bilmaydilar. Ikkinchi muammo darsliklarning metodik tuzilishi bilan bog‘liq. Amaldagi ko‘plab darsliklar hali ham an'anaviy "tushuntirish va takrorlash" usuliga moslashgan. Uchinchi muammo pedagogik kadrlar tayyorlovchi professor-o‘qituvchilarning o‘zlari ham darslarni doim ham innovatsion modellar asosida tashkil etmasliklaridir.

Yuqoridagi muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yechimlarni taklif etamiz. Eng avvalo, pedagogik yo‘nalishdagi barcha fanlar kesimida 5E modelini qo‘llash bo‘yicha "Master-klass" darslarini tashkil etish zarur. Talabalar o‘zlari o‘quvchi sifatida ushbu modelni his qilib ko‘rishlari lozim. Keyingi qadam - simulyatsion o‘qitish markazlarini tashkil etishdir. Bu yerda talabalar maktab xonasi muhitida o‘z kursdoshlariga dars o‘tadilar va jarayon videoga olinib, keyinchalik 5E bosqichlari bo‘yicha tahlil qilinadi. Shuningdek, maktablar bilan o‘zaro integratsiyani kuchaytirish lozim.

Xulosa qilib aytganda, malakali pedagog kadrlar tayyorlashda 5E modelidan foydalanish shunchaki bir metodik yangilik emas, balki davr talabidir. Ushbu model o‘quvchini dars markaziga olib chiqadi, uni mustaqil fikrlashga, ijodkorlikka va muammolarni hal qilishga o‘rgatadi. Maqolada keltirilgan muammolarni tizimli hal etish orqali professional pedagoglar armiyasini yetishtirib chiqarishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. - Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. Bybee R.W. The BSCS 5E Instructional Model: Origins and Effectiveness. Colorado: BSCS, 2006.
3. Yo‘ldoshev J.G. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
4. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. - Toshkent: Iste'dod, 2010.
5. Ziyomuhammadov B. Pedagogika. - Toshkent: Turon-Iqbol, 2017.
6. UNESCO. Skills for a Connected World. Global Education Monitoring Report. - Paris, 2022.